

fòrum

Lourdes Beneria

“L'Economia, a part de l'eficiència,
ha de tenir altres objectius
com la justícia o la igualtat”

Una conversa amb Francesc Iglesias

Fotografia: Albert Salamé

Formada a la Universitat de Barcelona, a la London School of Economics i a la Columbia University, Lourdes Beneria (Vall de Boí, 1937) és una veu autoritzada per analitzar l'estat actual de l'Economia com a disciplina acadèmica. L'acrediten 23 anys de trajectòria a la prestigiosa Cornell University dels EUA, on va arribar com a catedràtica, i sobretot, els seus plantejaments innovadors que, a través de mirades com la feminista, reivindiquen la necessitat d'una Economia que vagi més enllà dels beneficis econòmics i de l'econometricisme.

D'això n'ha parlat amb l'economista Francesc Iglesias (Barcelona, 1970), secretari d'Anàlisi Electoral i Estratègia d'Esquerra Republicana i actual secretari d'Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya, construint un enriquidor diàleg que anima a dibuixar una economia al servei de les persones.

Oriol Solé > Què li fa falta a la ciència econòmica per intentar preveure i aturar les conseqüències socials negatives de les crisis? L'autocrítica és un primer pas?

Francesc Iglesias > Autocrítica se n'ha de fer. Ens trobem en un moment de cert impàs: tenim la sensació de que tots els instruments que hi havia a la nostra disposició no ens serveixen. Hi ha visions crítiques que si no disposen del llenguatge formal o no entren en els cànons acadèmics, semblen condemnades a no tenir espais. No obstant, aquesta Economia tan formal i tan matemàtica és incapaç d'explicar-nos plenament la realitat. La macroeconomia actual no sap explicar del tot l'escenari perllongat de creixement dèbil i tipus d'interès baixos.

Lourdes Beneria > Keynes als anys 1930 ho va explicar amb el concepte de la «trampa de liquiditat», però ara a Keynes li fa cas poca gent. Sens dubte que la crítica i l'autocrítica són fonamentals. Però hi ha un problema: al món de l'Economia hi ha una ortodòxia molt poderosa i potent i Keynes no està de moda. La crítica ve de molts sectors, però o no se'n fa

cas, o no s'acaba de sentir. Al no disposar de grans espais mediàtics que facin cas a les crítiques, la societat no és conscient que hi ha una crítica forta entre els diferents economistes heterodoxos. A més, l'Economia ortodoxa controla l'ensenyament a les universitats, molts llocs de treball i l'accés al poder.

Oriol Solé > L'èxit mediàtic d'economistes com Thomas Piketty o Yannis Varoufakis és un símptoma de l'esgotament conceptual de l'ortodòxia econòmica, encara que no tingui una traducció directa a nivell acadèmic?

Lourdes Beneria > Piketty i Varoufakis, malgrat les seves diferències, expressen el malestar que hi ha amb l'Economia i en com s'ensinya. Piketty ha tingut més èxit pel tema que tracta —la creixent desigualtat a nivell estatal i global—, perquè l'explica i la documenta molt bé, i perquè preocupa a molta gent. Varoufakis parla més de l'esquerra i està més connectat amb la realitat política i econòmica grega i europea. Hi ha molts economistes que no compareixen la teoria i pràctica ortodoxa. A l'acadèmia se'ls escolta, però continua dominant la mateixa ortodòxia.

Beneria > Sóc molt crítica amb el consumisme. Sembla que no hi hagi límit a la quantitat de diners que volem o als productes que volem consumir

Francesc Iglesias > Piketty ha ajudat a tornar a posar la desigualtat i la distribució de la riquesa al centre del debat públic i a l'agenda de la ciència. L'Economia política ha tornat. Això vol dir debatre sobre la distribució de la renda entre els factors, parlar d'agents socials, de disseny institucional i de com es regulen les relacions de producció. I aquí cal reivindicar el paper dels economistes de l'escola de la regulació, com Michel Aglietta o Robert Boyer, que amb un llenguatge molt marxista, críptic i que avui costaria d'entendre, teoritzen en la dècada de 1970 els desequilibris entre les forces productives i de la necessitat d'esquemes que permetessin una distribució més justa del producte. Avui en dia d'això en diríem institucions ben regulades, justes, concertació i diàleg social o sindicats i patronals responsables. Un cop vista la incapacitat de molts paradigmes ortodoxes de no saber interpretar què està passant, podem recuperar i repensar camins que en algun moment van ser transitats i que van entrar en via morta per raons polítiques o acadèmiques.

Lourdes Beneria > Efectivament, però el problema és que tenim un

món molt diferent. El mercat de treball s'ha precaritzat tantíssim que per parlar de la distribució i la desigualtat s'ha d'entendre bé què està passant a altres nivells, i crec que no ho sabem prou. L'escola de la regulació va sortir d'un món molt diferent al d'ara, abans de l'arribada del neoliberalisme. Vivim en un món en transició que està ple d'interrogants, per exemple, entorn els efectes del canvi tecnològic o fins i tot el canvi polític. No sabem fins a quin punt desapareixerà una gran part del treball tal i com l'entenen o el practiquem ara, o si sortiran treballs nous amb les noves tecnologies, tal i com va succeir en el passat. Tampoc tenim una resposta sobre què implicaran el Brexit o les polítiques de Donald Trump. Estem en un temps on molta gent vol desfer l'estat del benestar. Per altra banda, tenim polítics com Trump que representa dos fenòmens nous: d'una banda, l'antiglobalització i el proteccionisme, i de l'altra, una mena de keynesianisme. Tot des de la dreta.

Oriol Solé > Al trobar-nos en un moment de transició, davant la fiabilitat màxima que pretenen certs models econòmics, una opció de la

ciència seria exposar de forma clara que no sap o no té prou elements per descriure què està passant?

Lourdes Beneria > Hi ha un problema molt profund en la teoria, les bases i els supòsits de l'Economia ortodoxa. La tendència a la maximització del guany individual, que és un dels elements fonamentals de la teoria econòmica: l'empresari capitalista vol maximitzar els guanys; el treballador el salari; i tots volem maximitzar la nostra renda. La base de la teoria de consum és que el consumidor, sol i de forma individualista, té els seus propis gustos i maximitza el seu consum d'acord amb la seva renda. S'assumeix que no l'influeix ningú, començant, per exemple, pels anuncis de la televisió. Aquest és el funcionament de l'*homo economicus*, de la racionalitat econòmica. Des de l'economia feminista se l'ha criticat, així com el seu egoisme individualista i androcentrista. També s'ha subratllat que històricament les dones han funcionat d'una manera diferent, motivades per l'afecte i la solidaritat dins la família i no pel guany relacionat amb el mercat. Durant molt de temps, la teoria econòmica ni ha pensat en les dones

Iglesies > Piketty ha ajudat a tornar a posar la desigualtat i la distribució de la riquesa al centre del debat públic i a l'agenda de la ciència. L'Economia política ha tornat

ni en que hi ha persones —homes també— que no busquen primordialment maximitzar els seus guanys, sinó que tenen altres objectius. Això és molt important quan ens preguntem si hi ha un límit al consumisme, si de veritat, com ens diuen, sempre en volem més i més. Què és el que volem? No hi ha altres coses a part de consumir?

Francesc Iglesias > D'entrada s'ha de tornar a reivindicar que l'Economia és una ciència social, la qual cosa indica que els models matemàtics poden quadrar molt bé sobre el paper però que la realitat no és el paper. Si ho construïm tot en base a supòsits d'informació perfecta, l'elecció racional i *homo economicus* s'arribaran a uns determinats resultats. Els resultats dels models sempre estan influenciats a partir dels supòsits i sabem que aquests supòsits no sempre són realistes, ni sempre es basen en l'evidència.

Oriol Solé > L'Economia explica de forma prou entenedora com funcionen els mercats?

Francesc Iglesias > Els mercats estan influenciats per uns factors

que van molt més enllà del preu i les quantitats. I aquí falta molta llum per entendre molt millor les errades dels mercats fins i tot en la seva dimensió col·lectiva, no només en les decisions individuals respecte el consum o la producció. Hi ha teories que reivindiquen el paper de les institucions i el bon funcionament dels mercats a partir de bones regulacions o incentius. Fins i tot el mercat lliure no és un mercat sense regulació i això també ho hem de tenir clar.

Lourdes Beneria > És que el «mercat lliure» ja no és un mercat lliure donada la mida i la força de les grans empreses. A la teoria econòmica se suposa que en principi el subjecte, el productor o l'empresa no té influència sobre el mercat competitiu.

Francesc Iglesias > Em sap molt greu, però els supòsits de la competència perfecta, que són els que fan quadrar el model a nivell formal, no els trobem sempre a la realitat. Per començar, per l'existència d'oligopolis. Els economistes tenim la trampa del *ceteris paribus*¹, és a dir, posar en

¹ Llatinisme que significa «si tota la resta queda constant».

Beneria > Hem de considerar cada cop més la idea d'arribar a un estat econòmic suficient perquè la gent tingui un mínim de benestar

relació dues variables considerant constants tota la resta. Però el *ceteris paribus* és complicat si volem aprofundir en el coneixement. I en macroeconomia estaria bé que poguessin sortir paradigmes amb nou i més poder explicatiu.

Lourdes Beneria > Per començar, s'hauria de superar la base que tots vulguem maximitzar-ho tot. Sóc molt crítica amb el consumisme. Sembla que no hi hagi límit a la quantitat de diners que volem o als productes que volem consumir o quants cotxes i cases necessitem. Keynes ja es va preguntar quan arribaríem a un punt de sacietat i va argumentar que el progrés tecnològic faria possible que les necessitats materials dels anglesos es podrien resoldre abans de cent anys treballant tres hores diàries. Assumia que hi havia un límit a la quantitat de béns necessaris per a les persones i que l'amor pels diners és detestable. Naturalment, es va equivocar, perquè no va veure que l'avarícia i el consumisme sembla que no tenen límits. L'«economia estacionària» no ha arribat, la necessitat de que el PIB continuï creixent no es qüestiona però tenim un planeta amb recursos limitats i els models econòmics s'haurien de preocupar del benestar de tothom dins dels límits que tenim. D'altra banda, l'Economia ortodoxa s'ocupa poc de la distribució. Encara predominen les teories de la distribució basades en la productivitat marginal dels mitjans de producció, però és difícil de creure, per exemple, que els milionaris guanyin fortunes perquè la seva productivitat marginal és altíssima en comparació, per exemple, als treballadors d'una fàbrica. Necessitem tornar a pensar la distribució. Marx va parlar de l'explotació basada en la diferència de classe. Necessitem un nou Marx o una reinterpretació

dels seus escrits, que inclogui la riquesa generada per les finances en una economia global.

Oriol Solé > Les alternatives són fer taula rasa amb una teoria nova o evidenciar les contradiccions actuals?

Lourdes Beneria > El geògraf David Harvey va venir fa poc a Barcelona a parlar sobre turisme, però en realitat, des d'un punt de vista marxista, va parlar poc de turisme i més sobre l'expansió capitalista a les ciutats turístiques. El seu anàlisi va ser interessant. Es va centrar en els conflictes entre els que controlen el capital —sobretot perquè està vinculat a la inversió— i les necessitats de la població. El control del capital afecta com i on es construeix la ciutat i quines polítiques s'apliquen. La qüestió és com s'expliquen millor les coses. Hi poden haver diverses rutes per les quals es pot dir el que diu Harvey, l'important és trobar la millor manra d'explicar la realitat que viu la gent i ajudar a explicar els conflictes socials que vivim.

Francesc Iglesias > S'ha d'assumir la naturalesa social de la ciència

econòmica, i és veritat que a partir d'això pot haver-hi molta disparitat de camins. La crisi ha fet que en els darrers anys hagin sortit aportacions que intenten fer una bona diagnosi de les desigualtats i han posat a l'agenda la necessitat de la intervenció compensadora, correctora i reguladora, que estava molt desprestigiada. Però falta analitzar l'origen de les desigualtats. Aquí hi ha un debat: fins a quin punt el mercat està capturat per *lobbies*? O per regulacions mal fetes que acaben generant inequitat en la distribució del producte social? En determinats mercats hi ha forces que fan inevitable que es generin desigualtats? Caldria aprofundir, per exemple, en l'anàlisi de la redistribució, en el sentit de plantejar condicionants o la intervenció prèvia que permeti que els mercats proporcionin resultats més equitatius. Sense renegar de les forces del mercat, trobem altres paradigmes com l'economia del bé comú que intenta fomentar els contractes entre les parts: entre un treballador i un empresari o entre dues empreses o dos ciutadans que transaccionen. I sobretot que aquests contractes es facin des de la llibertat, no des de l'abús ni des de la imposició. L'ob-

jectiu és que la interacció creï valor social i externalitats positives, que diríem els economistes. Es tractaria que des d'un punt de vista de l'economia política sabéssim modelitzar molt bé aquestes relacions, tenir-les molt presents, institucionalitzar-les, fer noves lleis i per tant, regular amb més justícia noves formes de vida econòmica.

Lourdes Beneria > La desregulació que hi va haver als EUA a la dècada de 1980 va tirar per terra moltes de les regulacions existents, per exemple pels bancs i el sistema financer. Moltes s'havien implantat als anys 1930 perquè no tornés a repetir-se la crisi del 1929. Si anem a l'última crisi, veiem que comença el 2007 al sistema financer: de Wall Street s'estén per tot el món, i molt ràpidament, per la desregulació del sistema bancari i financer que s'havia imposat. Era el model neoliberal de l'expresident de la Reserva Federal, Alan Greenspan, el gran guru del mercat totalment lliure. Des de la crisi, s'ha intentat tornar a imposar algunes regulacions però el cert és que no s'ha arribat gaire lluny. Després del 2008 es va arribar a pensar que el capitalisme neoliberal començaria a

Iglesies > L'augment de les possibilitats de comunicació fomenta poder ajuntar la gent que té més afinitats, i per tant, poder desenvolupar models col·laboratius basats en la confiança

acceptar millor les regulacions, però no s'ha aconseguit.

Francesc Iglesias > Per exemple, el perill de la deslocalització financera fa que no s'implanti a Europa una taxa a les transaccions financeres. Londres i Berlín no ho volen. Això ens porta a que Europa decideixi a on vol arribar i que els estats membre decideixin si volen una UE que resolgui problemes reals que els estats per separat no poden resoldre, fins i tot més enllà de la qüestió financera, per exemple sobre el canvi climàtic. Els esquemes de governança global haurien de servir per fomentar relacions econòmiques molt més sostenibles i evitar que el dúmping fiscal tregui capacitat d'intervenció als estats.

Lourdes Beneria > Fer marxa enrere en la globalització és molt difícil però no impossible. És fàcil dir que cal que a nivell global els països discuteixin i actuïn sobre l'escalfament de la Terra, però és més difícil tirar endavant les moltes mesures que s'han de prendre. Els acords de París sobre el canvi climàtic són molt importants però són insuficients i serà difícil que cada país els compleixi, i més ara

que tenim Trump donant un pèssim exemple. Un altre punt de partida podria ser un acord per establir límits a la producció de determinats productes, com ja s'ha fet en alguns casos amb el carbó. Hi ha d'haver un límit per aturar els efectes negatius sobre el medi ambient, sobre l'aire que tots i totes respirem. També un límit sobre l'acumulació de recursos i poder de moltes multinacionals. Arrosseguem una mentalitat econòmicista i neoliberal que ens porta a la destrucció del planeta Terra. Jo mateixa me'n vaig adonar als EUA durant els anys 1980: vaig veure que gradualment els estudiants canviaven en el sentit de veure caduc l'idealisme heretat de la dècada de 1960. Sobretot els nois volien anar a escoles de negocis i volien treballar al sector financer perquè s'adonaven de que s'havia convertit en una font important d'ocupació i diners. Aquests valors s'han anat imposant arreu del món i ara necessitem capgirar-los i pensar alternatives.

Oriol Solé > La crisi ha fet que els joves abandonin aquest canvi de mentalitat dels anys 1980 i, en certa mesura, hagin tornat a la manera de veure les coses dels anys 1960?

Lourdes Beneria > No n'estic segura, potser sí entre alguns joves però dubto que siguin majoritaris. El mercat laboral pels joves és molt precari i crec que s'estan acostumant a viure amb menys. Jo diria que alguns s'hi adapten perquè s'hi veuen obligats i altres realment creuen que no és necessari tenir el nivell de consum que tenien els seus pares.

Francesc Iglesias > Jo crec que hi ha un canvi. Estic d'acord que el jovent s'ha empobrit i tinc la sensació que hi ha coses contradictòries. Per un costat veus que la identitat del jovent està molt vinculada al consum i ja no al treball com passava en la societat industrial. No ets en funció de si treballes de metge o advocat sinó que en funció del que consumeixes, dels gustos i de les marques, de si vas a uns determinats festivals o esdeveniments. La identitat va molt basada al consum. Per altra banda, però, hi ha més models col·laboratius, certa solidaritat d'intentar fer coses en comunitat segons mecanismes de cooperació.

Lourdes Beneria > I cooperativament, que també suposa una diferència.

Beneria > Hem d'abordar un nou contracte social que superi l'economicisme tan fort que estem vivint i l'homo economicus

Francesc Iglesias > Potser és fruit de la necessitat però potser també és perquè es valora la interacció social. L'augment de les possibilitats de comunicació, tot i que a vegades pugui produir una interacció de poca qualitat, fomenta poder ajuntar la gent que té més afinitats, i per tant, poder desenvolupar models col·laboratius basats en la confiança. És una hipòtesi, però jo crec que sí que estan canviant aquests valors.

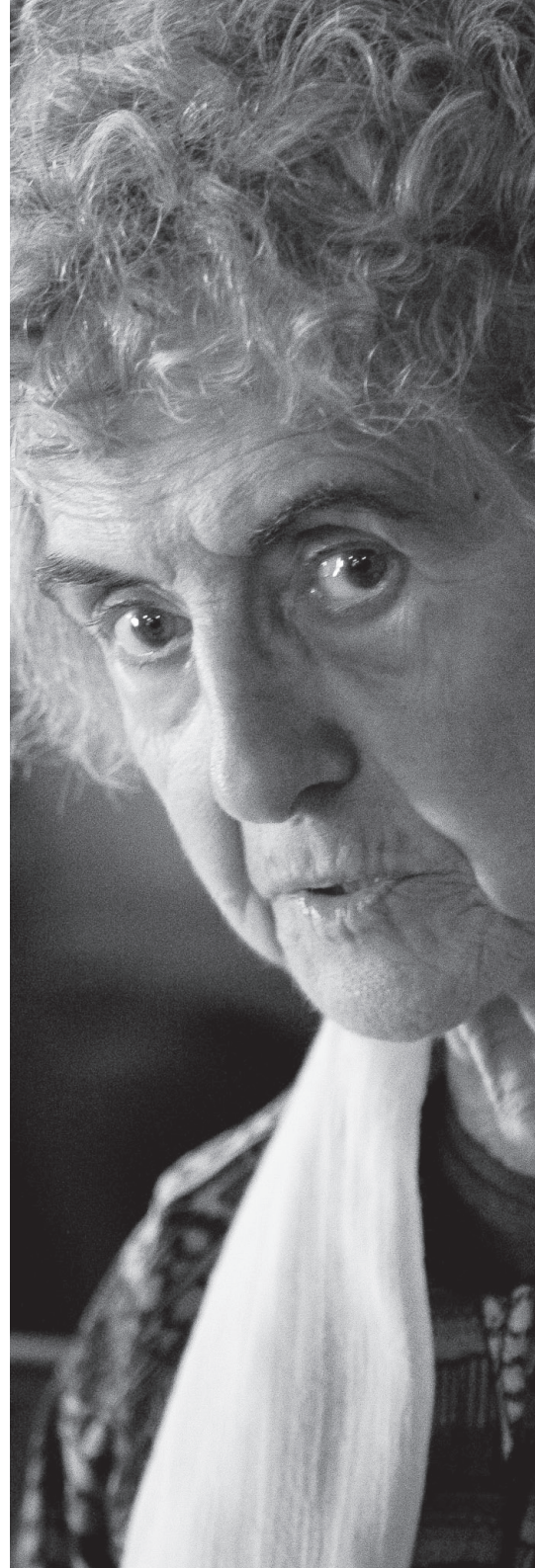
Lourdes Beneria > I això és el que no estimula l'Economia ortodoxa! Per exemple, en una classe de teoria econòmica, enlloc de posar el centre la competitivitat, la maximització de la producció i del consum, per què no posem al centre el bé comú i la satisfacció de les necessitats i el benestar de totes les persones? Què passaria amb l'anàlisi econòmic si incorporem aquests objectius? Quins canvis hi hauria als models? Com podríem arribar a solucions noves? Aquestes preguntes no es fan malgrat siguin importants.

Oriol Solé > Les classes d'Economia encara estan basada en una lògica de competició? S'hauria d'ensenyar també a cooperar?

Lourdes Beneria > Encara ens trobem en una lògica de competició, maximització de guanys i creixement econòmic. I això, per exemple, deixa de banda les tasques de cures, que afecten molt més les dones que els homes. Els objectius en moltes classes serien diferents si es tinguessin en compte les hores que dediquen al treball domèstic tant les dones com els homes. Es podrien fer noves hipòtesis, canviar les variables amb què es treballa i fer càlculs que només s'han començat a fer des del feminisme.

Oriol Solé > No es fan noves hipòtesis perquè hi ha un punt d'inèrcia o perquè no hi ha ganes de canviar?

Lourdes Beneria > De noves hipòtesis sí que se'n fan. Però la qüestió és que es faci cas de les propostes de l'Economia no ortodoxa. Hi ha inèrcia i alhora, poca acceptació de les idees que venen de l'esquerra i de grups d'economistes no ortodoxos. Històricament, l'Economia ha sigut androcèntrica. Quan estudiava el doctorat la majoria d'estudis empírics de l'economia laboral estaven fets amb dades d'homes. Això ha canviat gràcies a la feina feta per

Iglesias > S'ha de tornar a reivindicar que l'Economia és una ciència social, la qual cosa indica que els models matemàtics poden quadrar molt bé sobre el paper però no en la realitat

moltes dones. Per altra banda, crec que l'Economia, a part de l'eficiència, ha de tenir altres objectius, com la justícia i la igualtat.

Francesc Iglesias > També es podrien canviar aspectes com anàlisis que tornin a mirar al mig i al llarg termini. I obtenir models dinàmics, per tant, tenint en compte el temps, i a partir d'aquí poder introduir-hi elements de la sostenibilitat. Les dinàmiques de negoci d'alguns fons d'inversió passen per invertir i desinvertir en poc temps. També passa als mercats de treball amb una rotació elevada en base a encadenar contractes temporals. En canvi, una de les virtuts de Piketty és que fa sèries molt llargues que fan veure les coses d'una altra manera i que, d'entrada, per qüestions de sostenibilitat social o mediambiental, potser convindria fer servir.

Lourdes Beneria > La sostenibilitat és una qüestió urgent. Molts models econòmics, per exemple, encara assumeixen que els recursos són il·limitats, com s'assumia al segle XIX, no tenen en compte els efectes que la maximització de la producció pot tenir sobre le medi ambient o el

canvi climàtic, o no estudien prou els efectes del consumisme sobre la destrucció del planeta. Malgrat que ja hi ha grups que defensen el decreixement econòmics, aquesta proposta necessita més dedicació, més esforços i recursos.

Oriol Solé > Quin paper han de tenir les institucions en tot plegat?

Francesc Iglesias > Els treballs que van fer Daron Acemoglu i James Robinson per intentar explicar les raons de l'èxit de determinats països són molt interessants. Van comparar països similars, amb mercats interns i recursos naturals de magnituds semblants i van veure que hi havia una variable clau: la qualitat de les institucions, la qual cosa es refereix tant a la justícia com als organismes reguladors, a la seguretat jurídica que pot donar el govern o si les patronals i els sindicats funcionen. La clau és que totes aquestes forces institucionals, no necessàriament públiques, vagin encarades a ordenar la vida de la comunicat actuant sobre uns principis de predictibilitat i justícia i no siguin capturades per grups particulars. Crec que perquè les coses funcionin resulten fona-

Beneria > Trump representa l'antiglobalització, el proteccionisme i una mena de keynesianisme. Tot des de la dreta

mentals les comunitats i els estats on hi hagi proximitat i diàleg entre aquestes institucions, vigilància mútua i decència i qualitat institucional.

Oriol Solé > Per concloure la conversa, sou optimistes sobre el futur? S'aconseguiran uns fonaments econòmics nous?

Lourdes Beneria > Hem d'abordar un nou contracte social que superi l'*homo economicus* i l'economicisme tan fort que estem vivint, i per tant, s'ha de parlar de quin tipus de societats volem. I aquí el problema és que la gent no està d'acord i no sé fins a quin punt hi pot haver acord. Molts creiem que seria molt desitjable construir societats més igualitàries i justes però això vol dir qüestionar profundament el sistema econòmic actual. Les multinacionals i el capital en general han acumulat molts recursos perquè la globalització i el neoliberalisme ha afavorit els seus interessos mentre que el treball s'ha anat precaritzant i les polítiques d'austeritat postcrisi han afectat molt negativament a les capes socials més dèbils. Estem en un moment polític preocupant. A nivell global és difícil ser optimista veient

les primeres decisions de Trump o el gira a la dreta de diversos països europeus. En tot cas, hem de continuar lluitant per trobar alternatives i no es pot perdre l'esperança.

Francesc Iglesias > No sé si els economistes en solitari ens trauran de la crisi. Crec que les solucions vindran de noves maneres de pensar i de crear. Com deia Keynes, el més difícil a l'hora de concebre mons nous és escapar-te de les velles idees. Hi ha molta vitalitat i molta fragmentació, però evidentment hi ha lloc per l'esperança, si no malament rai. ■

ABÈTICA

A

Abelló i Filella, Antònia
(1913 - 1984)

Aiguader i Miró, Jaume
(1882 - 1943)

Aiguader i Miró, Artemi
(1889 - 1946)

Aleixandri i Babot, Joaquim
(1906 - 2002)

Amat-Piniella, Joaquim
(1913 - 1974)

MEMÒRIAesquerra.cat

LA HIPERENCICLOPÈDIA
D'ESQUERRA REPUBLICANA
DE CATALUNYA

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA